

23.08.1939

23 august: Pactul Ribbentrop-Molotov și importanța sa

Remilitarizarea Rhenaniei și constituirea Axei Berlin-Roma-Tokyo în anii 1936 - 1937, anunțau modificarea dramatică a configurației geostrategice pe continentul european. Obiectivele României au rămas aceleași, dar, în politica externă a statului român au intervenit accente noi, „febrilitatea pactelor” promovată până atunci de către Nicolae Titulescu fiind abandonată. Odată cu aducerea la putere a guvernului Goga, în decembrie 1937, tentativele de redirectionare a politicii externe românești către Germania și Italia vor deveni tot mai consistente.

Din 1938, odată cu anexarea Austriei, marșul lui Hitler către Est părea de neoprit, cu atât mai mult cu cât guvernele Angliei și Franței duceau față de Germania o politică de conciliere. Aceasta a culminat cu abandonarea Cehoslovaciei, prin Acordul de la München, semnat la 29 septembrie 1938, care prevedea anexarea regiunii sudete de către Germania. Cu totul lipsiți de realism, Chamberlain și Daladier, care consimțiseră la acest rapt teritorial, credeau că astfel vor potoli ambițiile revizioniste ale liderului nazist. Situația Cehoslovaciei a sporit în dramatism când Polonia a preluat regiunea Těšín (pol. Cieszyn, germ. Teschen) (2-3 octombrie), iar Ungaria a anexat teritorii din sudul Slovaciei și al Ruteniei. În zadar a încercat România să obțină sprijinul Uniunii Sovietice pentru aliatul său din Mica Înțelegere; făcând un joc duplicitar, sovieticii au rămas fideli politicii de stimulare a tensiunilor dintre statele capitaliste și, în speranța izbucnirii unui război între ele, au urmărit să ducă criza cehoslovacă spre un sfârșit violent.

Complicarea situației internaționale l-a determinat pe Carol al II-lea să întreprindă două vizite oficiale în Franța și Anglia, urmate de o vizită particulară în Germania, în noiembrie 1938, pentru a testa intențiile marilor puteri. În cadrul întrevederii avute cu Hitler la Berghof, pe 24 noiembrie, acesta i-a cerut regelui ruperea legăturilor cu puterile occidentale și aducerea la putere a unui guvern legionar. Replica regelui nu a întârziat; pentru a rămâne singurul interlocutor posibil al Führerului, suveranul a ordonat asasinarea liderului legionarilor, Corneliu Zelea Codreanu, în noaptea de 29/30 noiembrie 1938. După acest incident raporturile româno-germane s-au deteriorat imediat, însă interesele economice ale Germaniei erau prea mari pentru ca aceasta să dorească ruperea relațiilor cu România.

Astfel, în februarie 1939, au început negocieri româno-germane pentru semnarea unui tratat economic

menit să integreze temeinic economia românească în spațiul economic al Germaniei. În timpul desfășurării tratatelor, criza cehoslovacă se apropia de final. La 14 martie Slovacia și-a proclamat autonomia, în vreme ce trupele maghiare intrau în Ucraina subcarpatică; pe 15 martie armata germană ocupa Praga, iar Boemia și Moravia au fost încorporate Reichului, sub forma unui protectorat. Politica de forță a Germaniei avea să culmineze cu declanșarea crizei poloneze: la 21 martie 1939, Reichul cerea Poloniei nu numai cedarea orașului Gdańsk, ci și un „coridor” care să-l lege de Prusia Orientală și care să beneficieze de statut de extraterritorialitate.

În acest climat tensionat, la 16 și 17 martie 1939, s-a produs „incidentul Tilea”: ministrul României la Londra, Viorel Virgil Tilea, a informat pe responsabilii de la Foreign Office că Germania, care purta negocieri economice cu România, a transmis celei din urmă un ultimatum, lăsând, astfel, să se înțeleagă că, România ar putea împărtăși soarta Cehoslovaciei. Declarația diplomatului român, deși a fost dezmințită de guvernul de la București, a reușit să îngrijoreze profund opinia publică britanică. Toată această cascadă de evenimente a contribuit la revirimentul politicii britanice, prin abandonarea conciliatorismului și adoptarea unei atitudini ferme față de Germania.

La 23 martie 1939, România a semnat Tratatul economic cu Germania, cu speranța că, în schimbul unor concesiuni economice, țara noastră va obține recunoașterea statu-quo-ului teritorial. După semnarea tratatului, guvernul român a căutat să tergiverseze aplicarea lui; de asemenea, s-au încheiat acorduri economice cu Franța și Anglia, menite să atenueze efectele negative ale tratatului cu Germania.

La 13 aprilie 1939, guvernele Franței și Angliei anunțau garantarea integrității teritoriale a României și Greciei. Aceste garanții aveau doar o valoare morală, nefiind urmate de un acord tehnic care să stabilească concret ajutorul de care urma să beneficieze România. În continuare guvernul român a acționat pentru salvarea Înțelegerii Balcanice și a căutat să mențină țara în afara conflictului care se prefigura. În vara anului 1939, Carol al II-lea încerca, prin intermediul Turciei, să încheie un pact de neagresiune cu U.R.S.S. Situația României devenea, însă, tot mai complicată.

Pe acest fond de izolare diplomatică a României, la 23 august 1939, a venit vestea „loviturii de teatru” a semnării Tratatului de neagresiune germano-sovietic, cunoscut și ca Pactul Ribbentrop-Molotov. După o perioadă de acerbe confruntări ideologice, Hitler și Stalin au trecut în plan secund ideologia, lăsând loc realismului politic. Astfel, la 23 august 1939, are loc semnarea unuia dintre cele mai importante documente din istoria Europei. Tratatul de neagresiune conținea prevederi realizate cu scop propagandistic, pentru a oferi ceva concret opiniei publice internaționale. Sensul real al înțelegerii germano-sovietice se regăsea în Protocolul adițional secret (cunoscut în 1946), prin care cele două puteri împărțeau Europa Centrală și de Est în sfere de influență. Astfel, articolul 1 prevedea că „în cazul unei transformări teritoriale și politice a teritoriilor aparținând Statelor Baltice (Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania), frontiera nordică a Lituaniei va reprezenta frontiera sferelor de interes, atât ale Germaniei cât și ale URSS. În legătura cu aceasta, interesul Lituaniei față de teritoriul Vilno este recunoscut de ambele părți”. În articolul 2, cele două state hotărâu împărțirea Poloniei: „În cazul unor transformări teritoriale și politice a teritoriilor aparținând statului Polonez, sferele de interes, atât ale Germaniei cât și ale URSS, vor fi delimitate aproximativ de linia râurilor Narev, Vistula și San. Problema dacă interesele ambelor părți fac să fie de dorit menținerea unui Stat polonez independent și modul în care vor fi trasate frontierele acestui stat va putea fi hotărâtă în mod definitiv numai în cursul evenimentelor politice ulterioare.” În fine, conform articolului 3, Germania consimțea la anexarea Basarabiei de către U.R.S.S.: „În privința Europei Sud-Estice, partea sovietică accentuează interesul pe care-l manifestă pentru Basarabia. Partea

germană își declară totalul dezinteres politic față de aceste teritorii”. (Murgescu et alii, 1999, p.274).

Formularea ambiguă a articolului 3 a fost intenționată. „Dezinteresul” Germaniei față de teritoriile Europei Sud-Estice, inclusiv până la Constantinopol și Strâmțori, trebuie înțeles în sensul său politic, întrucât interesele economice ale Reichului în această parte a lumii erau clar subliniate și asigurate. În ciuda acestei înțelegeri, nici Hitler și nici Stalin nu au renunțat la planurile lor de hegemonie mondială, amândoi fiind conștienți că un război îi va aduce față în față. La momentul încheierii sale, tratatul germano-sovietic convenea ambelor părți: Germaniei îi oferea posibilitatea de a lichida statul polonez fără un conflict cu URSS, data invadării Poloniei fiind stabilită cu mult timp înainte de vizita lui Ribbentrop la Moscova de la sfârșitul lunii august. Ulterior, Hitler avea mână liberă să înceapă războiul în Vest cu Franța și Marea Britanie, fără a fi nevoit să lupte pe două fronturi simultan. Uniunea Sovietică, pe de altă parte, obținea teritorii vaste în zona baltică și își croia accesul la gurile Dunării prin anexarea Basarabiei. Moscova mai primea și un răgaz în care putea să-și fortifice frontiera vestică și să-și întărească armata, Stalin fiind convins că noul război avea să fie, ca și cel dintâi un conflict de durată și că timpul va lucra în favoarea sa.

Alianța dintre cele două puteri, opuse din punct de vedere ideologic, a șocat opinia publică europeană. Într-o lume dezbinată de interese contradictorii și în preajma celei mai teribile catastrofe din istoria sa, România afirma, la 28 august 1939, obiectivele prioritare ale politicii sale externe: apărarea independenței și a integrității teritoriale, respectarea angajamentelor internațional asumate, consolidarea Înțelegerii Balcanice, destindere în raporturile cu Ungaria și Bulgaria. În realitate, prinsă între doi coloși totalitari, România era complet izolată de Anglia și Franța, care îi garantaseră integritatea. Slăbită și izolată, țara noastră devenea „o pradă ușoară pentru apetiturile teritoriale ale vecinilor”. (Constantiniu, 1999, p.341). Începea astfel calvarul României, dar și al Poloniei, prima pradă sfâșiată, imediat după declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, de ambițiile nemăsurate ale celor doi dictatori care au îngrozit Europa civilizată.

Carmen Băjenaru, Laura Elena Pandelache, Dragoș Mocanu, Costin Vrînceanu, Vasile Moga

References: